

Ali tudi ta vgovor je v očigled izrazu in pomenu §§ 4. in 366. k. p. r. popolnoma nevtemeljen; kajti le odločna izjava poškodovanca, da ne zahteva prisoje odškodnine h krati z razsojo sploh, oproščuje sodišče dolžnosti § 366. (glej tudi Mitterbacher, Strafprocess-Ordnung pag. 628., § 365. alin. 1.), in ni misliti, da bi zakonodajalec popolnoma preziral zgolj poškodovanca, koji predpisom § 47. k. p. r. bodi si iz katerega koli vzroka ni vstregel, ter bi ga puščal preko bogato obdarjene mize pristopljive le zasebnemu vdeležencu stati nevslšanega v kotu kot popolnega siromaka.

Spominjam se še, da je imel pri nekem okrožnem sodišči prvosednik pri glavnej razpravi navado, v slučajih, ko poškodovanec priklopa k kazenskemu postopku pred razpravo ni naznanil — ga še pred začetkom razprave vprašati, ali se pridruži zarad svojih zasebnopravnih zahtev kaz. postopanju, ali ne. Meni se dozdeva, da bi bila taka pomoč za silo, ne glede na to, da v kazenskopravnem redu celo nima zaslombe, prav odveč: kajti jasna beseda zakona v večkrat navedenih §§ 4. in 366. hrani v svoji obliki in vsebini podatkov dovolj, ozirati se pri razsoji tudi na zahteve poškodovane osebe, koja se ali sploh ali vsaj pred začetkom razprave ni pridružila kazenskemu postopku.

Pleško.

Ocena načrta ogrskega dednega prava.

Napisal e. kr. dvorni svetnik dr. A. Randa v Pragi *).

Ko je izgubila aviticiteta veljavo in ko so se po dogodkih leta 1848. državnopravne in gospodarske razmere na Ogrskem popolnem spremenile, je nastala, kakor znano neizogibna potreba tudi staro ogrsko dedno pravo popolnem spremeniti. Še nujniši je nastala ta potreba, ko je bil z

*) V naslednjem podajamo prevod zanimive ocene prof. Rande o načrtu ogrskega dednega prava. Oceno to objavilo je že več strokovnih listov, med njimi tudi „Právník“ v št. 10. t. 1. in po tem prirejen je naš prevod.

obnovljenjem ogrske ustave avstrijski državljanski zakonik, poprej z cesarskim patentom z dne 29. listopada 1852. l. uveden, zopet odstranjen.

Od te dobe sem, posebno pa od leta 1867. pričelo se je marljivo delovanje v reformi na Ogrskem veljavnega prava. V kratkem so si sledili novi civilni sodni red z dodatkom o zapuščinskem obravnavanju, varuški red, trgovinski zakon, menični in konkurzni red, kazenski zakon in novi izvršilni red poleg drugih važnih zakonov segajočih bolj v javno pravo kakor zakon o razvlastitvi, vodni zakon itd. Sploh se mora priznati, da je novejše ogrsko zakonodajstvo v primerno kratki dobi izdelalo celo vrsto dobrih zakonov in da je vsprejemaje in prenarejaje tuje pravo, posebno avstrijsko (kakor trgovinsko in menično) postopalo spretno in taktno. To velja posebno o ogrskem trgovinskem zakoniku, kateri je popolnši od nemško-avstrijskega bodisi glede na to, da se ne ozira na menj znane in malo praktične naprave, kakor tudi glede na to, da je vsprejel nove naredbe (kakor pravo zadrug itd.).

Bolj počasi pa, kar je lahko umeti, napreduje kodifikacija občnega državljanskega prava. Sicer pa je tu počasnejši tempo stvari sami le na korist! Načrt splošnega dela je bil že leta 1871. gotov. Sedaj je tudi že tiskano stvarno pravo, obvezno in dedno pravo. Načrt dednega prava je predložila justična uprava tudi že parlamentu. Storila je prav tako, kajti predno bode gotov cel zakonik, poteče še nekaj let, v praksi glede dednega prava se pa „pravna negotovost najbolj hudo občuti“; samostojno sestavljanje dednega prava tudi ne more biti na škodo, ker je dedno pravo navzlic svoji zvezi z drugimi deli prava, vendar le nekaka samostalna celota. Enako je tudi v avstrijskih deželah patent o dednem nasledstvu bil izdan že leta 1786. ter mu je sledila še le pozneje skupna kodifikacija vsega privatnega prava.

Omenjeni načrt o dednemu pravu je izdelal Dr. Teleszky. Da bi tudi tuja kritika o njem spregovorila svoje mnenje, dalo ga je kr. ogrsko ministerstvo za pravosodje prevesti po Dr. Kernu na nemški jezik (izšel v Budimpešti l. 1887.)

V obče moramo priznati, da je ta načrt, dasiravno tu ali tam potreben poprave, prav posrečen poskus zakonodajstva. Da se drži, kolikor moč historične kontinuitete prava in da se naslanja posebno na avstrijski in saksonski zakonik, mu je gotovo le v prid. Pogostem pa gre načrt svojo pot ter popolnuje in modificira prevzeto pravno snov tako, da zasluži vso pozornost. Spominjam pri tej priliki le na to, kako je prenarejeno načelo parentelnega nasledstva, kako je predelano zakonito dedno pravo preživečega soproga in dedno pravo nezakonskih otrok. Manj posrečile pa so se po mojih mislih določbe o dedinski pogodbi, o pridobitvi dedščine, o odgovornosti dedičev, o preustrojeni sodnijski legitimaciji dediča, o čemer sem svoje mnenje že povedal v svojem spisu „Der Erwerb der Erbschaft“.

Sistematična razvrstitev snovi se v marsičem loči od sestave avstrijskega in saksonskega zakonika. Nikakor se mi iz praktičnega stališča nezdi neprimerno, da po vzoru Mommsenovega načrta zakona o dednem pravu ne pride najprej za splošnimi določbami (v drugem oddelku) testamentarno dedno nasledstvo na vrsto ampak zakonito dedno nasledstvo; potem (v tretjem oddelku) sledi pravo dolžnega dela in še le potem (v četrtem oddelku) dedovanje iz poslednje volje in dedinske pogodbe — kajti v vsakdanjem življenju je navadno intestatno nasledstvo in pravo dolžnega dela postavlja testatorju neprestopne meje.

V soglasji s sedanjim avstrijskim pravom in, kar se tudi sme reči, v soglasji z modernim pravom se zakonito dedno nasledstvo ne ozira na to, od kod pohaja zapuščinsko imetje. Dosedaj velja na Ogrskem nasprotno načelo: paterna paternis, materna maternis, načelo katero se nahaja v mnogih virih nemškega prava in v starejšem pravu nekaterih avstrijskih dežel, posebno na Tirolskem. Pa že Karol VI. je v svojih večji del soglasnih dednih patentih za razne Notranjeavstrijske dežele po vsej pravici zavrgel ono načelo, ki je dajalo povod k neskončnim prepikom in drugim pravdam. Čudimo se, kako je mogoče, da se na Ogrskem še dandanes prepirajo o tem, ima-li se to načelo

pri nasledstvu ascendentov in postranskih sorodnikov obdržati ali odstraniti!

Zelo zanimivo je vravnano intestatno nasledstvo. Da se načrt ni vrnil k načelom rimskega prava, kateri našim nazorom nasprotujejo, je lahko umeti. Tudi ni šel po sredni poti saksonskega in curiškega zakonika in ravno tako ni zavzel stališča prehodnega francoskega prava.

Naš državljanski zakonik se drži dosledno sisteme parentelnega nasledstva, po kateri spadajo vsi sorodniki združeni po najbližnem skupnem predniku v eno vrsto in bližja vrsta izključuje oddaljenišo.¹⁾

Ni treba dokazovati, da je parentelno nasledstvo avstrijskega prava zelo jednostavno in da vse slučaje nedvomno vravnava, o tem je dala skušnja najboljše spričevalo. Drugo prašanje pa je, ali se da odobriti razširjenje intestatnega nasledstva na peto in šesto vrsto (na potomce zapustnikovega prededa in predprededa), kjer si stranski sorodniki že niso več v svesti, da spadajo k eni rodbini, in ali bi ne bilo bolje dati prednost bližjim sorodnikom četrte vrste. Naredba, s katero bi se peta in šesta vrsta izključili od dedovanja, odzvela bi našemu državljanskemu zakoniku to, kar se na njem največkrat graja, namreč težave v oddaljenih vrstah iskati sorodnike in pa prehudo razkosovanje zapuščine.

Mej tem ko se Mommsenov načrt drži popolnem parentelnega nasledstva avstrijskega prava, zavzel je ogrski načrt neko posredovalno stališče, katero se bode v življenji gotovo dobro skazalo. Ogrski načrt se drži načela, da je parentelno nasledstvo v prvih treh vrstah (ki obsegajo zapustnikove otroke, stariše in stare stariše ter njih rodbine) popolnem primerno intimnosti mej sorodniki živečimi v svesti da spadajo k eni rodbini, nasproti pa vede to isto pravilo pri daljnih sorodnikih „ne samo h krivični in neprimerni

¹⁾ Da parentelno nasledstvo ni to, kar je občno nasledstvo nemškega prava, se v novejši dobi vedno bolj priznava. Najnovejša preiskavanja dokazujejo, da se parentelno nasledstvo ni vsprejelo v naš državljanski zakonik iz historičnih vzrokov, temveč po aprioristični dedukciji. Že pogled na starejše partikularno avstrijsko pravo in na Hortenove dokaze (Harrasowský, Cod. Theres. u. dess. Umarb. IV. str. 218.) mora o tem pričati.

delitvi, ampak tudi k neizmernemu razkosavanju zapuščin-skega imetja. Zato določuje za prve tri vrste strogo po parentelnem redu, za sorodnike drugih treh vrst pa nasledstvo po bližini kolena.²⁾ Tako hoče ogrski načrt zase pridobiti dobre lastnosti avstrijskega zakonika namreč njegovo jedno-stavnost in jasnost glede nasledstva, po drugi strani pa se hoče izogniti njegovim napakam posebno kar se tiče pre-silnega razkosavanja zapuščine v dalnih vrstah. In jaz mislim, da se po tej srednji — če tudi še ne najboljši — poti vstreže v prihodnje potrebam vsakdanjega življenja.

Vse hvale vredne so v ogrskem načrtu tudi preuredbe avstrijskega prava, kar se tiče zakonitega dednega prava preživečega soproga in nezakonskih otrok. Kajti ne da se tajiti, da ima preživeči soprog v §§ 757. do 759. o. d. z. v primeri z ascendenti in postranskimi sorodniki zelo slabo stališče in tudi del, kateri mu pripade k vžitku, kadar konkurira z enim ali z dvema otrokoma, je premajhen. Ali je prav, da dobi preživeči soprog, ki je z zapustnikom v zakonu morebiti 20 ali 40 let skupaj vžival veselje in skupaj pre-našal gorje in mu pri gospodarstvu stal na strani, ali je prav, da ta dobi samo eno četrtno zapuščine, v tem ko pripadejo daljnim sorodnikom pete in šeste vrste, ki zapust-nika še po imenu niso poznali in so morebiti ž njim v sorodu v desetem kolenu tri četrtnine zapuščine? Kdo se tu ne spominja „veselih dedičev“?

Tudi dosedanje ogrsko pravo v tem oziru ni bilo moč obdržati, kakor to načrt v uvodu sam priznava, ker ne gre delati razločka mej podedovanim in pridobljenim imetjem in ker ni prav, da ima vdova mnogo ugodniše dedno pravo kakor vdovec in ker slednjič taka delitev, kakor je dosedaj v navadi, ni samo v gospodarskem oziru škodljiva, ampak tudi v nravnem oziru, ker vzbuja nasprotne interese mej dediči, ki so med seboj v svaštvu. Načrt je zato postavil

²⁾ Toraj drugače kakor curiški zakonik, po katerem je sicer paren-telno nasledstvo dopuščeno za prve štiri vrste (§§ 1893. in sl.) pa v tretji in četrti vrsti modificirano na korist bližjim sorodnikom, in tudi drugače, kakor v saksonskem zakoniku, kateri (§§ 2016. in sl.) pozna v vseh vrstah samo gradualno nasledstvo.

dedno pravo mej zakonskima na širjo in pravičnišo podlago. Preživeč soprog dobi kadar konkurira z otroci najmanj četrtno, sicer pa tudi tretjino ali polovico zapuščine k vžitku in sicer: čem manj je otrok (3, 2, 1), tem večji njegov delež ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$), vrhu tega pa še vžitek deležev svojih otrok do njih polnoletnosti.²⁾

Če pa ni otrok in če konkurira preživeči soprog z ascendenti ali postranskimi sorodniki zapustnikovimi pripade mu dedščina v last in sicer:

- a) Kadar deduje ob enem z zapustnikovimi stariši in njih rodbino polovica zapuščine.
- b) Kadar deduje s starimi stariši zapustnikovimi in njih rodbino, dve tretjini zapuščine in vsa oprava in pohišno orodje.
- c) Če pa ni nobenega tu naštetih sorodnikov, dobi preživeči soprog celo zapuščino. Po tem takem ima preživeči soprog ab intestato prednost pred sorodniki četrte in daljnih vrst.

To razločevanje mej bližnimi, oddaljenimi in najbolj oddaljenimi sorodniki je vse hvale vredno in ogrski načrt ima v tem praktičnem prašanji veliko prednost pred občnim in avstrijskim pravom. (To razločevanje je v duhu sedaj veljavnega ogrskega prava in ima zaslonbo tudi v italijanskem zakoniku.)

V novejši dobi razlagata Pfaff in Hofmann, Comm. II. str. 741. in sl. §§ 757. in 758. o. d. z. tako, da preživečemu soprogu, kadar konkurira z otroci, ne pripade četrtnina oziroma manjši del zapuščine v vžitek temveč v last a da je ta lastninska pravica omejena z zakonito fideikomisarno substitucijo otrok živečih o smrti zapustnikovi. K temu razlaganju ne sili omenjena pisatelja pomanjkljivost v teoriji, ampak, kakor pravita, praktična nemogočnost dosedanjega tolmačenja § 757. d. z. Resultati dosedanjega tol-

²⁾ Nerazumljivo je, zakaj da se ima v § 35. določeni vžitek pri imetji v zakonu z vkupnim premoženjem pridobljenem omejiti „na primerni del zapuščine, katera se nahaja poleg vkupnega premoženja“. Polovica tega premoženja pride na vsak način v zapuščino, druge polovice pa itak ne smemo v poštev jemati.

mačenja so baje preveč prisiljeni. Zapustnik n. pr. ostavi vdovo in šest otrok. Tu je precej treba dvojne delitve: Dedščina vsakega otroka znaša na papiru eno šestinko zapuščine, v resnici pa dobi začasno le eno sedminko; preživečemu soprogu pa pripade vžitek ene sedminke. Kje pa je ta sedminka? Ker je v tem slučaju šest enakih deležev, dobi preživeči soprog od vsakega teh šestih deležev eno sedminko v vžitek toraj vkup šesteri vžitek k šestim dva in štiridesetinkam zapuščine. Vsako dete ima plenum dominium sedmega dela cele zapuščine, k eni dva in štiridesetinki zapuščine pa nudam proprietatem. — To je vender preveč umetalno! Tako Pfaff in Hofmann l. c.

Če je to očitanje proti dosedanjemu razlaganju § 757. opravičeno, potem velja tudi proti § 33. ogrskega načrta: kajti razloček mej tem § in mej § 757. o. d. z. je samo kvantitativen.

Pa jaz menim, da navedeni vzroki o praktični neizpeljivosti zakonovih določb niso vtemeljeni. Petinsedemdesetletna skušnja našega občnega državljanskega zakonika ni dala nikdar povoda k tožbi zaradi „praktične neizpeljivosti“ navedenedoločbe. Jaz sam sem v dolgi svoji praksi lepo število zapuščin obravnaval, pa še nikdar ni bilo v tem oziru nobene zapreke. Vsaj tudi takrat ni nobene zapreke kadar je podoben vžitek v poslednji volji sporočen. Sicer imata Pfaff in Hofmann prav, da je v navedenem slučaju šesteri vžitek ene dvainštiridesetnike zapuščine. Pa v tem ni nič posebnega ali praktično pomisleka vrednega. Navadno se v praksi prisodi zapuščina otrokom vsakemu k določenemu deležu, v našem slučaju k eni šestinki s pridržkom pravice do vžitka virilnega deleža, v našem slučaju ene sedminke; pravilneje bi bilo reči: s pridržkom pravice do vžitka ene sedminke vsakega deleža. Tudi vknjižba pravice do vžitka v javno knjigo se da v navedenem smislu pravilno izvršiti.⁴⁾

⁴⁾ V vsakdanjem življenju se ta pridržek pravice do vžitka niti ne čuti, ker v slučaju če je preživeči soprog že star, v kratkem času ž njegovo smrtjo prestane, če je pa še mlad, navadno kot oče ali varuh vso zapuščino oskrbuje Pfaff in Hofmann sama l. c. prav dobro pripominata, da se

Jaz menim, da je to novo tolmačenje § 757. o. d. z. historično in dogmatično krivo. Ne glede le na historično kontinuiteto, katera vendar ni samo zunajna, pravi se v § 757. na konci doslovno: „Das Eigenthum daran (t. j. na dednem deleži ozir. na četvrtini zapuščine) bleibt den Kindern“. Last je toraj otroška od začetka („bleibt“). Pfaff Hofmann pa v „mislih dostavljata“: „(bleibt) vorbehalten“, ker sicer bi zakon slovel: „es gebührt, gehört“. Pa v zakonu ni nikjer povedano, da zadobe otroci last omenjenega deleža še le po smrti preživečega soproga in pravega vzroka misliti si tak dodatek, ki smisel zakona popolnem spremeni, jaz ne vidim. Če pravi sledeči § 758. o. d. z.: „Ist kein Kind vorhanden, so erhält der überlebende Ehegatte das unbeschränkte Eigenthum auf den vierten Theil der Verlassenschaft“, je sklep a contrario (sam na sebi že nevaren) da ima preživeči soprogo v § 757. „omejeno last“ že zaradi tega izključen, ker je vodilna misel v § 758., kar Pfaff in Hofmann na str. 759. in sl. sama prav dobro pripominata, sledeča: last (preživečega soproga) je kvalitativno neomejena, kvantitativno pa omejena s tem, da se ima všteti kar § 758. v drugem stavku našteva. Besedi „unbeschränktes Eigenthum“ se torej nanašati na končni stavek § 758., ne pa na prejšni § 757.

Iz praktičnega stališča in de lege ferenda pa se že zato no priporoča zakonita fideikomisarna substitucija zapustnikovih otrok k dedinskemu deležu, kateri pripade preživečemu soprogu v last, ker je potem vnovič obravnavanje tega fiduciarnega imetja neizogibno.

Dasiravno ni dvomiti, da po ogrskem načrtu (§ 33 in sl.) preživeči soprogo (če konkurira z zapustnikovimi otroki) ne dobi fideikomisarno omejene lasti gotovega deleža temveč dobi le vžitek, bilo bi dobro, da se že naprej prepereči vsako tako tolmačenje, kakor pri § 757. našega o. d. z., če bi se dostavilo, da last ostane vedno otrokom.

v življenji nasprotja tega dosedanjega tolmačenja malo in včasih celo nič ne kažejo, posebno kadar je (in to je navadno) preživeči soprogo pravi parens dedujočih otrok.

Hvalevredno je tudi, da načrt (v § 95. in sl.) — drugače kakor naš ob. drž. zakonik — preživečemu soprogu daja pravico dolžnega dela in sicer če konkurira z zapustnikovimi otroki, pravico k vžitku četrтинke zapuščine,⁵⁾ če konkurira s sorodniki druge ali tretje vrste, pravico na polovico intestatnega deleža in slednjič, če konkurira z oddaljenimi sorodniki, pravico na tretjino intestatnega deleža. Zakaj v poslednjem slučaju dolžni delež ne doseže polovice intestatnega deleža in je manjši, mi je popolnem nedoumno.

Nasproti temu pa ni prav in ni opravičeno, da stari oče in stara mati nimata dolžnega dela. V motivih (pag. X.) se to tolmači kot logični nasledek pravila, da nujno dedno pravo sloni na zakonitem dednem pravu in po obstoječem parentelnem redu imajo zapustnikovi bratje in sestre prednost pred starim očetom in staro materjo. Pa logično in dosledno bi bilo reči, da stari oče in stara mati nimata pravice do dolžnega dela takrat, kadar nista zakonita dediča, to je, če žive še stariši zapustnikovi in njih rodbina. Če pa jima pristaje zakonito dedno pravo, kadar „pride nanja vrsta dedovati po zakonu“ takratbi zahtevala ravno doslednost, da bi jima bila dana nujna dedna pravica. Razven tega govori proti tej trdi in našim nazorom protivni določbi tudi to, da ona ruši reciprociteto v navedenem dednem pravu. Motivi sicer navajajo proti temu, da stare stariše z vnuki navadno ljubezen bolj veže, kakor nasprotno in gre vnukom zakonito dedno pravo po starih stariših in zaradi tega tudi nujna dedna pravica, ker stopijo na mesto prej umrlih svojih starišev, nasprotno pa stari stariši nikdar ne stopijo na mesto pravih starišev.

Pa prvi teh dokazov govori bolj za našo trditev kakor za nasprotno in bi imeli zato prej vnuki biti izključeni od nujne dedne pravice. Kar se pa tiče drugega dokaza, opira se na napačen pojem o tako imenovanem pravu nadomestovanja. Tudi oddaljeni descendentii dedujejo iz lastne pravice in le kar se tiče delitve zapuščine, po steblih representirajo

⁵⁾ Tudi tu se spotaknemo ob oni nedosledni dodatek, o katerem sem svoje mnenje že v 3. opomnji povedal.

potomci umrlega prednika. In ogrski načrt sam ima, kakor naš obč. drž. zakonik, pravi pojem o representacijski pravici ter v § 8. določa izrečno, da se v slučaji, če je dedič sposoben ali nevreden dedinske pravice, dela tako, kakor da bi bil pred zapustnikom umrl. Nesposobnemu in nevrednemu se toraj ne deferira in potomci njegovi dedujejo iz lastne pravice.

Glede dednega prava nezakonskih otrok se nam kaže ogrski načrt v svetlobi humanitete. Kakor znano sta v tem prašanji dve nasprotni skupini zakonov. Ena skupina po vzoru francoskega prava ne pripušča tožbe na pripoznanje nezakonskega očetstva, nasproti pa daje nezakonskim otrokom, katere je oče izrečno pripoznal, tudi kadar konkurirajo z zakonskimi otroci, popolno intestatno dedno pravico. Druga skupina (občno pravo, avstrijski in pruski zakonik) sicer poznata paternitetno tožbo, ne pripoznata po nezakonskim otrokom nikake zakonite dedinske pravice. Ogrski načrt pa ne pozna samo tožbe na pripoznanje očetstva temveč daje tudi nezakonskim otrokom, katere je oče bodisi v javni listini bodisi v privatni listini, ki ima svojstva testamenta, za svoje izrečno priznal, za njim zakonito dedno pravico, toda le takrat če ni zakonskih otrok, ne preživečega soproga niti starišev zapustnikovih (§§ 40.—45.). To poslednjo omejitev opravičujejo motivi z intimnostjo rodbinske zveze. Nam se posebno pri konkurenci z stariši ne zdi opravičena.

Oče nima vzajemne dedinske pravice po nezakonskem otroku (§ 45.). Če konkurira nezakonsko dete s potomci druge parentele, pripade mu polovica zapuščine, v konkurenci s starim očetom in staro materjo dve tretjini, če pa tudi teh sorodnikov ni, cela zapuščina. Tudi ta razdelitev je primerna in hvalevredna.

